

Social utblick

Birger Stark

Socialbidrag och skälig levnadsnivå

För 10 år sedan kostade socialhjälpens ca 400 milj kronor. 1984 uppgick kostnaderna till ca 2 500 milj. Det är påtagligt vilken känslig indikator på samhällsförhållandena som den individuellt prövade ekonomiska hjälpen utgör. I det läget har den nya socialtjänstlagen, dess stadganden om *rätt* till bistånd, rätt till ekonomiskt bidrag till en skälig levnadsnivå blivit föremål för en påträngande debatt där de ökade kostnaderna räknas till frågor som har att göra med besvärsrätt, adm domstolars möjlighet att vid besvär pröva det materiella innehållet i den ekonomiska hjälpen. I viss omfattning blir det ett ifrågasättande av grunderna i SOL. Denna utveckling har sin historia som bör ihågkommas vid dagens debatt.

Vår fattigvård/sociallagstiftning har gamla anor. Redan 1763 fick vi en fattigvårdsförordning som gav kommunen skyldighet att svara för sina fattiga.

Tiggeri på särskilt tiggarpass var den organiserade form som hjälpen hade. Tidigt markerades att fattiga människor skulle hållas på en låg nivå.

I olika lagstiftningar har detta synsätt beskrivits på olika sätt. I 1871 års förordning kunde man få "nödtorftigt underhåll" som i 1918 års fvl kom att uttryckas som "erforderligt underhåll och vård". Dessa synsätt går igen också, i förarbetena till 1956 års socialhjälpslag, då det sägs att "givetvis bör hjälpen inte utmätas så smått att vederbörande nätt och jämt hålles över svältgränsen men å andra sidan inte heller var så frikostig, att hjälptagaren beredes en högre kostnadsstandard än den, på vilken fullt självförsörjande medborgare i små omständigheter lever". Rädslan för att försvaga viljan till egen försörjning och viljan att arbeta har tidigare lett till att det varit ett skäl i sig att göra ekonomiskt bidrag avhängigt av en förnedrande behandling. Vid en diskussion i riksdagen om fattigvårdsfrågor 1869 uttalades att "Rättigheten att kunna tilltvinga sig hjälp

medförde allt annat än gott. Den undanröjde nödvändigheten att lita på sig själv och att trygga sin framtid genom arbete, sparsamhet och umbäranden. Genom att på detta sätt inledas till lättja förnedrades människan och gick förlorad både för sig själv och för samhället.

Att vara fattig innebar också förlust av medborgerliga rättigheter. Vid riksdagsbehandling av röst-rättsfrågan i mitten av 1940-talet fanns representanter från Höger och Bondeförbund som ansåg att de som "varaktigt var omhändertagna" ej skulle ha kommunal rösträtt.

I dessa stycken är den nya beskrivningen i SOL om "skälig levnadsnivå" ett defensivt uppbrott från ett gammalt synsätt.

En viktig fråga i dagens debatt är om rätten till bistånd skall förknippas med en besvärsrätt som ger adm domstol rätt att pröva *nivån* på biståndet. Fram till mitten av 1800-talet fanns ingen besvärsrätt, hjälpen var helt godtycklig, någon RÄTT fanns ej. 1853 infördes besvärsrätt och kommunens beslut kunde överklagas till KB och KR. Rätt snart kom detta att ifrågasättas och under inflytande av missväxten 1867 – 1869 togs besvärsrätten bort, samtidigt som en väsentlig inskränkning av området för den obligatoriska fattigvården genomfördes i 1871 års fattigvårdsförordning. Denna besvärsrätt återinfördes i 1918 års FVL. Det är faktiskt så att det för åren 1853 – 1870 efter 1918 finns mängder av rättsfall om innebörden av begrepp som "nödtorftigt uppehälle", "erforderligt uppehälle och vård". Det är domar av KB och Kammarrätten som i stor utsträckning tolkat nivåer för fattigvård/socialhjälp. Egentligen är det samma sak som sker idag, skillnaden är att SOL ger rätten att leva på en ekonomisk nivå som ligger över existensminimum.

Bakom varje dom finns människor som ofta farit illa som upplever den stämpling som ligger i att begära hjälp, att "ligga samhället till last".

Det känns att vara fattig, att behöva *be* någon om hjälp.

Nog är det väl ett fattigdomsbevis att vi idag, på allvar, för en diskussion om att enskildas rätt till socialbidrag ej skall kunna prövas som en individuell rättighet. Leder missväxt på 1800-talet och låg konjunktur i början av 1980-talet till samma resultat för de fattiga? Kanske?